

Srednja škola „August Šenoa“ Garešnica

**PROJEKT
„Mogućnosti turističke
ponude grada Garešnice“**

GARIĆ - GRAD

Povijesni dio projekta izvođen je pod stručnim vodstvom profesorice povijesti i likovne umjetnosti Milke Prodanić

Temu Garić-grada obradili su svi učenici II. razreda opće gimnazije; izdvojeni su najbolji radovi koji su objedinjeni u cjelinu.

Ispred II.G razreda predloženi su i odabrani učenici koji su objedinili najbolje dijelove radova, prikupili fotografije s terena te odabrali materijal i napravili plakat. To su:

1. Bosilj, Antonela
2. Klarić, Ivana
3. Marunić, Sanjin
4. Slivar, Luka
5. Turić, Josip
6. Turić, Božidar

U Garešnici, 29. listopada 2013.

SADRŽAJ:

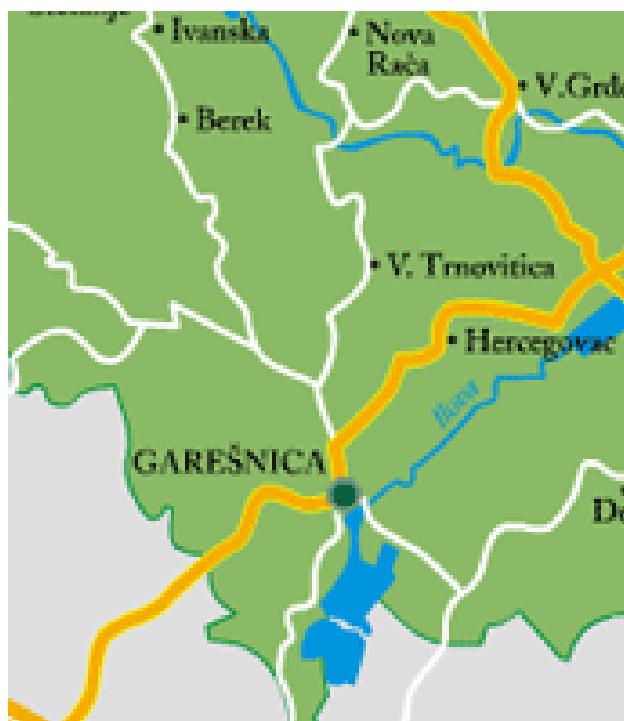
1. Opis područja na kojem je nastao.....	2
2. Garić grad u prošlosti i sadašnjosti.....	7
3. Starohrvatska plemenska župa (županija) Garić (Garygh)	9
4. Kronološki pregled	16
5. Legende.....	24
6. Zaključak.....	29
7. Literatura.....	30
8. Prilozi.....	31

1. Opis područja u kojem je nastao

Teritorij bivše garešničke općine ispunjen je brjegovima, brežuljcima i ravnicama. Uglavnom se cijela nalazi na obroncima Moslavačke gore, a nešto manji dio uz rijeku Ilovu. Prostor je povoljan za poljoprivredu te šumarstvo, zbog velikog broja šuma.

Prošlost ovoga lijepog kraja podno starodrevnog Garić-grada vrlo je burna. Dijeli se u dva razdoblja: najdavniju prošlost do XVI. stoljeća i noviju od XVI. stoljeća do danas. Granicu između ta dva razdoblja čine prve provale Osmanlija u sjeverni dio Hrvatske.

Ovaj teritorij je u ratno doba bio strateški važan i zato iskorištavan. Tu su bili mnogi vlastelinski gradovi (Garić-grad, Novi Dvori ili današnji Pašijan, Bršljanica itd.). Gospodari tih gradova često su se mijenjali rodbinskim vezama, kupnjom, odnosno prodajom ili drugim putovima. Plemstvo je gradilo i crkve uz svoje gradove, od kojih su najpoznatiji manastir Bršljanica, dok je drugi samostan bio u Garić- gradu (samostan sv. Marije ili Bijela Crkva).

"Bilo je to godine 1530. kod Novih Dvora ili današnjeg Pašijana negdje tamo oko sadašnje banovinske ceste Garešnica-Berek. Jedni su pošli od Novih Dvora, a drugi od Dišnika. I tu bi se bili sukobili u bratoubilačkom ratu da nisu još u pravo vrijeme i jedni i drugi osjetili da su Hrvati i da se ni jedni ni drugi ne bore za svoju domovinu Hrvatsku, nego za tuđinca i njegovu vlast. Kod Novih Dvora izmiriše se priznavši Ferdinanda Habsburga za kralja. Diktirale su to momentalne političke prilike u svijetu koje su zahtijevale da na čelu države u to burno doba ne smije biti slabic poput Ljudevita II. koji je poginuo kod Mohača, nego snažan i odlučan vladar."¹

Zbog Osmanlijskih provala, stvorena je Vojna Krajina koja se sastojala iz tri kapetanije: križevačke, koprivničke i ivaničke. Krajinom su vladali brojni vladari: od Karla Habsburškog, Josipa Hidburghausena do Marije Terezije, itd. Kroz vrijeme od 1578. g. do 1881. g. stanovnici granice živjeli su patničkim životom. Kruta vojnička disciplinu, vječnu pripravnost, njemački odgoj, narod je morao proživljavati gotovo tristo godina.

"Kroz sve to vrijeme od 1578.—1881. god. Granica je živjela svojim naročitim životom. U tom je životu bilo više patnja, nego li uživanja. Kruta vojnička disciplina, vječna pripravnost, njemački odgoj, njemački duh u svemu — sve su to bili teški jadi koje je strpljivo snosio kroz 300 godina i narod u današnjem garešničkom srezu. Bečki carevi nastojali su svim raspoloživim silama da iz našeg naroda stvore Nijemce, a iz naše lijepo i bogate domovine njemačku pokrajinu. Zato su Graničari i odgajani u njihovom duhu; učili su i pisati njemački, bili su pravi njemački vojnici, uvijek hrabri, neustrašivi i poduzetni. I naoko bili su njihovi, ali samo vanjštinom, jer graničarska duša je unatoč svega toga bila ipak samo hrvatska. Tu dušu nisu skršili ni svi ti vjekovi patnja, ni germanizacija, ni sva tuđinska nasilja, ona je ostala nedirnuta i — naša."²

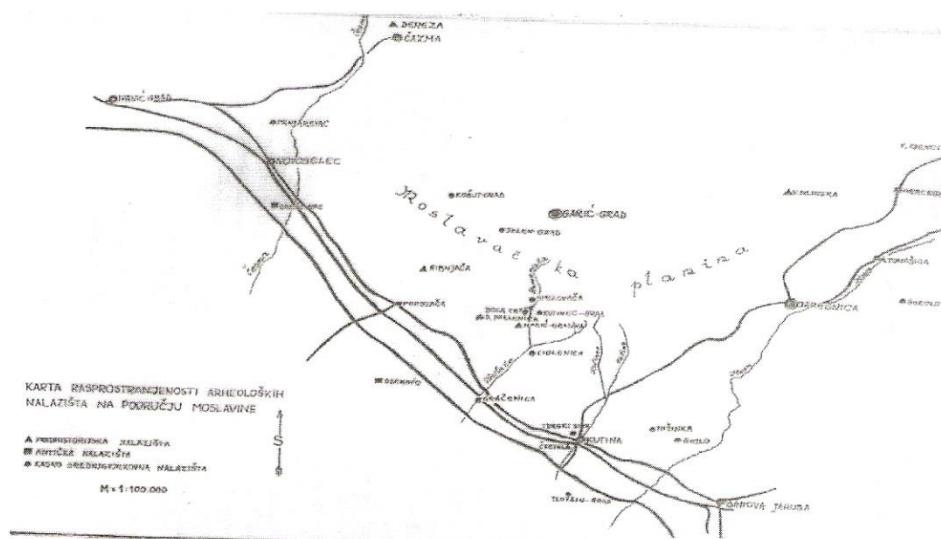
¹ Mato Božičević, Od Garića do Illove i Česme, Garešnica, 1938. g., Tisak tiskare Ivan Lesnik, Jastrebarsko, str. 13
² Isto, str. 18

2. Garić grad u prošlosti i sadašnjosti

Garić grad je jedan od najstarijih srednjovjekovnih hrvatskih utvrđenih gradova u sjevernoj Hrvatskoj. Smješten je na sjevernim obroncima Moslavačke gore, iznad malenog sela i rekreacijskog centra Podgarić. Današnja ruševina je poprilično dobro sačuvana uz pomoć nadogradnji, preinaka i popravaka. Nekad je to bio čvrst, utvrđen grad, na izvanredno strateški dobro odabranom položaju, središte posjeda i županije garešničke.

U njegovoј blizini razvilo se trgovište, naselje seljaka, gradskih sluga, obrtnika i trgovaca. Dalje od grada, na ravnicama, nalaze se kmetska naselja, šupe, drvenjare za gospodarske potrebe, itd.

Karta rasprostranjenosti arheoloških nalazišta na području Moslavine

Svakom objektu kao djelu i rezultatu stvaralačkog rada čovjeka, bilo u prošlosti ili sadašnjosti, bio on spomenik kulture ili to nije, može se prići na mnogo načina. Možemo ga i mimoći zbog stotinu razloga ili jednostavno zbog pomanjkanja interesa, što je uvijek više ili manje plod neznanja. Taj odnos određuje prije svega osobnost promatrača, laika ili stručnjaka, našeg izletnika poštovaoca starina ili trijeznog istraživača prošlosti. Kad su u pitanju spomenici kulture, naša kulturna baština, onda pitanjima i problemima nema kraja. Potrebno ih je samo znati otkriti, osjetiti njihovu prisutnost i značenje.

Tko se od nas nije našao pred nekim spomenikom a da o njemu nije baš znao odviše? Tko nije osjetio radoznalost istraživača, našavši se slučajno pred ruševinama visokih bedema i kula starog grada!

Garić-grad je tipičan primjer srednjovjekovnog utvrđenog grada. Sačuvao nam je vijesti iz vremena svojeg života i nameće nam probleme u sadašnjosti. Danas je spomenik prošlosti, relativno dobro očuvan u svojoj izvornosti i nešto kasnijim preinakama, nadogradnjama i popravcima. Nekad je bio čvrst, utvrđen grad, na izvanredno strateški dobro odabranom položaju, središte posjeda i županije garešničke.

U njegovoj se blizini razvilo trgovište, naselje slobodnih i poluslobodnih seljaka, gradskih slugu, obrtnika i trgovaca. Dalje od grada, u ravnici žive selišta, kućerice s okućnicama, šupama, drvenjarama za gospodarske potrebe, kmetska naselja sa svojim sitnim gospodarstvima.³

3. Starohrvatska plemenska župa (županija) Garić (Garygh)

Moslavačka gora se pruža u duljini od 35-40 km, obrasla je prekrasnom stoljetnom šumom hrasta, bukve i jele. Prekrasan spomenik Garić gore je Garić-grad koji se prvi put spominje 1163. godine pod imenom Garig, te je već tada morao biti znamenito mjesto, kao sjedište stare hrvatske župe (županije) jer je do njega vodila velika cesta. Od tada pa kroz cijelo srednjovjekovlje označuje nekoliko pojmove: mjesto, posjed, utvrdu, vodu, planinu, upravno područje, te pavlinski samostan, zapisan u različitim oblicima. Danas se toponim Garić isključivo veže uz utvrdu. Prema darovnici ugarsko-hrvatskog kralja Bele IV., 7. studenoga 1239. godine spominje se zemlja zvana Toplica, na Gariću. Prema darovnici grad još ne postoji.

³ Milan Kruhek, Garić-grad u prošlosti i sadašnjosti, Predavanje 31., Povjesni muzej Hrvatske, Zagreb, 15. lipnja 1973., strana 1.

Godine 1242. uslijedila je provala Tatara koji su opustošili sav kraj, rastjerali stanovništvo po šumama i planinama. Nastala je velika glad i pojavila se kuga koja je odnijela veliki broj žrtava.

Tatari

"Opustošili su sav kraj, kojim su polazili na daleko i široko. Sva je zemlja bila opustošena, pučanstvo rastjerano u šume i planine, tako da na daleko nigdje nije bilo vidjeti čovjeka. Kako zemlja nije bila obrađena, zavladala strašna glad, a s njome i kuga, koja pomori mnoštvo svijeta, pače nevolje redaše čete drskih razbojnika i rulje gladnih vukova, koji su ljudi napadali čak i u njihovim stanovima."⁴

1251. g. ban Stjepan počinje graditi Garić-grad prema nalogu kralja Bele IV., a sljedeće godine je već bio dovršen. Od 1256. godine Garić-grad se spominje kao središte istoimene Garićke županije.

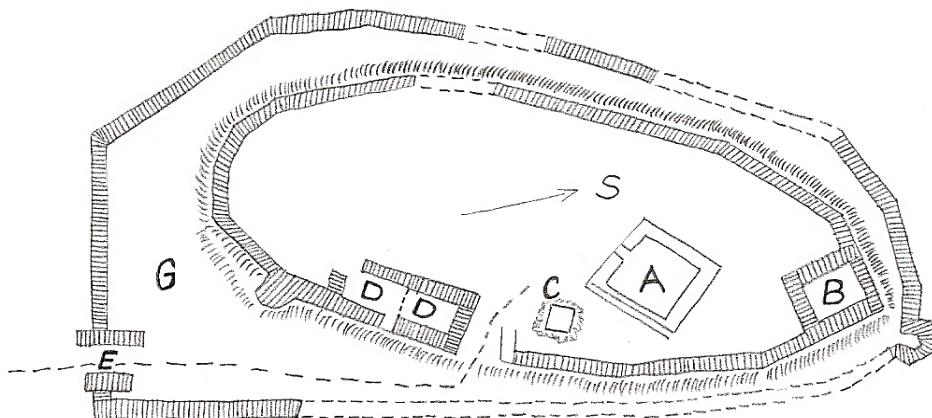

Bela IV.

Garić-grad je sagrađen na izvanredno utvrđenom položaju, a klesarski radovi odaju doba građenja -željezno doba. Prostire se od sjeverozapada prema jugoistoku.

⁴Ferdo Šišić: Pregled povijesti hrvatskoga naroda, Matica Hrvatska, Zagreb, 1962., str. 185.

Tlocrt Garić-grada, izradio Gjuro Szabo 1907. g.

E-glavni ulaz

B- Manja kula za obranu najslabijeg dijela grada

C- cisterna

G-predvorje

A-Glavna kula sa stubištem u zidu

D-D –zgrade za stanovanje

Unutarnji dio grada je gotovo potpuno ovalan, a vanjski okružuje bedem, tako da na južnoj strani, kod glavnog ulaza, ostaje veći prostor kao predvorje. Glavni je ulaz (E) bio veoma masivno građen. Pred ulazom je bila graba, preko nje je vodio pokretni most koji je podignut pristajao u okvir vrata. Svi su zidovi gotovo gradeni od kamena lomljenca, pa je među pojedinim slojevima kamenja umetnut po jedan sloj laporanog kamena.

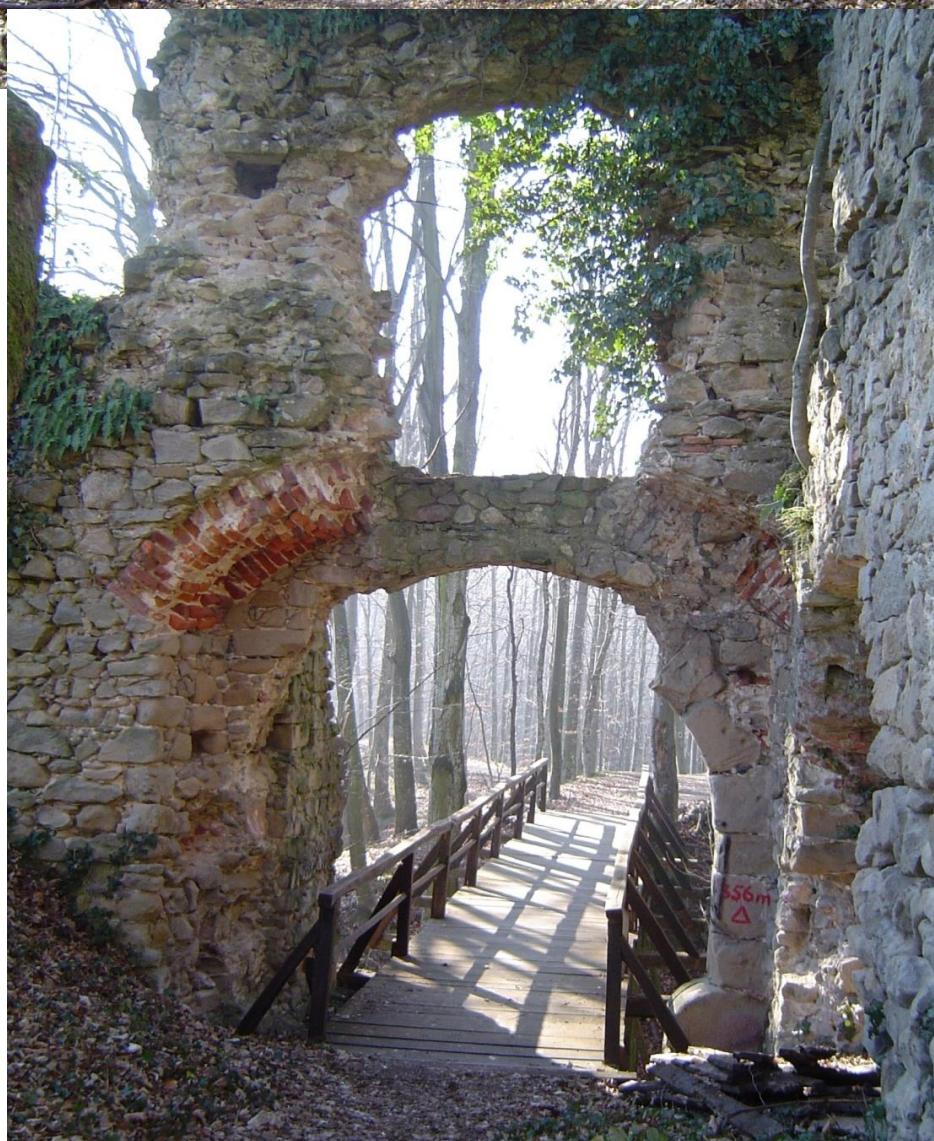
Unutrašnjost grada je obrasla velikim drvećem i šikarom, no još se jasno uočavaju zgrade za stanovanje (D-D), velika istesana cisterna (C), branič kula (A), i na najslabijoj strani druga kula (B). Kula A je široka 12 m, visoka 18 m, građena je od kamena. U kulu se ulazilo u razini prvog kata. Zidovi kule su debljine oko 2,50 m. Kula B je manjih dimenzija (8 m široka), šilj joj je bio okrenut prema napadačima. U njoj su smještene strijelnice za direktni hitac.

Branič kula

Pokretni most

4. Kronološki pregled

- 1277. godine kralj Ladislav IV., u Aranjošu, poklanja Garić-grad biskupu Timoteju, zbog odvažnosti i obrane istoimenog grada

..."Svoj kraljevski grad Garić za vječna vremena, zagrebačkom biskupu Timoteju i njegovim nasljednicima, i zato, što je biskup učinio mnoge usluge kralju, a napose što mu je isti grad kroz duže vrijeme branio od neprijatelja... "⁵

- 1283. godine kralj Ladislav IV. oduzima Garić-grad biskupu Timoteju, koji je pao u nemilost kraljice Elizabete i grad predaje slavonskom banu Petru Pakračkom
- 25. kolovoza 1284. Ladislav IV. vraća Garić-grad zagrebačkom biskupu
- 1289. g. Garić-grad je u vlasništvu biskupa Ivana, koji protjeruje Ugrina sa kastelanstva Garić i postavlja Garduna, kojemu ga sljedeće godine i prodaje Garić-grad

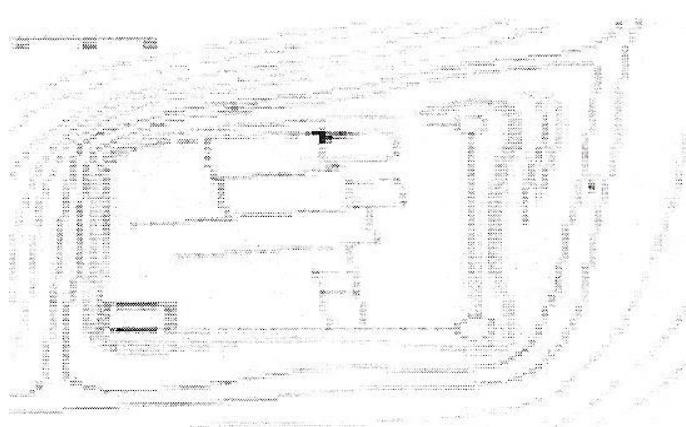
⁵ Milan Kruhek, Garić-grad u prošlosti i sadašnjosti, Predavanje 31., Povijesni muzej Hrvatske, Zagreb, 15. Lipnja 1973., strana 18.

- 1291.-1295. Garić-grad postaje pavlinski samostan, a nosi ime Samostan Blažene Djevice Marije. Pavlini su dobivali različite povlastice (gospodarske povlastice, oslobođeni su plaćanja različitih davanja, itd.)

Samostan Blažene Djevice Marije

Pretpostavljeni tlocrt pavlinskog samostana
Blažene Djevice Marije

"1291. godine utemeljio je magistar Tiburci u Garićkim brdima samostan, kojega su u vremenu između 1291.-1295. godine nastanili pavlini, pod imenom "Samostan Blažene Djevice Marije".⁶

- 1380. godine Garić-grad je vlasništvo Ljudevita I. Velikog
- 1409. g. Garić-grad je ponovno vlasništvo zagrebačke biskupije
- 1412. g. gospodar grada i posjeda postaje Barbara Celjska, druga žena kralja Sigismunda

Barbara Celjska (Crna kraljica)

⁶ Mato Božičević, Od Garića do Illove i Česme, Garešnica, 1938. g., Tisak tiskare Ivan Lesnik, Jastrebarsko, str. 223.

- 1448. g. na Gariću, na saboru, sastali su se pristaše Ivana Hunjadija, ugarskog gubernatora, s protivnicima grofova Celjskih

"Sređujući bezvlađe i smutnju u zagrebačkoj biskupiji kralj Matija Korvin obavijestio je Papu Pavla II. da će Dimitrije Čupor zadržati naslov i duhovnu vlasti zagrebačkog biskupa, a zatim će uživati i držati jedan grad po imenu Garić."⁷

- 1525. g. Turci osvajaju Beograd i put u Slavoniju im je otvoren
- 1539. Turci su blizu Garića
- 1544. g. turska vojska je ušla u grad kojega su pavlini i preostala biskupska gospoda napustili bez otpora

Provala Turaka

⁷ Vjekoslav Klaić, Zemljopis zemalja u kojih obitavaju Hrvati, Zagreb 1880. godine, Tisak dioničke tiskare, Povijesni muzej Hrvatske, Zagreb, strana 35.

"Garić-grad je pao Turcima u ruke gotovo usput. Bio je izvan glavnih kretanja turskih četa koje su upadale u sjeverozapadnu Hrvatsku, izvan puta koji su vodili uz Lonju i Savi ili sa sjeverne strane Moslavačkog gorja u Viroviticu i Čazmu. Nije bio ni branjen. Zagrebački biskup nije ga mogao braniti. Morao je čuvati svoje posjede oko Čazme i Dubrave, misliti na obranu Siska i drugih gradova i posjeda. Područje garešničke županije, potpalo je križevačku županiju i bilo je opustošeno i gotovo prazno. Nekolicina zatečenih branitelja nije mogla, ni pokušala braniti grad, već su pobegli saznavši za dolazak Turaka u Ivanić. Tako je Garić-grad godine 1544. dospio u ruke nekoj turskoj četi koja ga je zapalila i napustila. Turci se nisu imali namjere zadržavati ni utvrđivati. Bilo je predaleko od sjeverne granice prema Hrvatskoj, koju su postavili, zauzevši Čazmu i Viroviticu. Zato su ga zauzeli, spalili i prepustili sudbini vremena i velikoj šumi Moslavačkog gorja."⁸

- 1907. g. Garić-grad otkriva Đuro Szabo i daje prve opise grada, njegov tlocrt i kratku povijest
- 1960. g. kreću prve inicijative za njegovo spašavanje
- 1964. g. izvedeni su prvi zaštitni radovi i akcije koje je vodio Muzej Moslavine i Konzervatorski zavod u Zagrebu
- 1968. g. počinje velika akcija čišćenja, iskopavanja i konzerviranja objekta
- 1969. godine svoj oblik dobivaju: gospodarska zgrada, obrambeni zid oko cisterne, centralni ulaz u burg, stambena zgrada, zapadni, istočni i južni bedemi
- 1971. g. posebno vrijedan nalaz dalo je iskopavanje glavne kule, kada je otkriven najveći broj garić-gradskih pećnjaka
- Od 2009. do 2010. g. odvijaju se pripremni radovi na usklađivanju dokumentacije i čišćenje terena (građevinske šute) oko kule te uređenje pročelja kule, radove je izveo Hrvatski restauratorski zavod u suradnji s Konzervatorskim odjelom Ministarstva kulture RH u Bjelovaru, voditeljica radova dr. sc. Tatjana Pleše

⁸ Milan Kruhek, Garić-grad u prošlosti i sadašnjosti, Predavanje 31., Povijesni muzej Hrvatske, Zagreb, 15. Lipnja 1973., strana 25.

Najbrojniji i najznačajniji nalazi, po vrsti materijala, na Garić-gradu su keramički predmeti različitih oblika i veličina (vrčevi, tanjuri), najjednostavniji su, i tipološko stariji, oblici lončarskih pečnjaka. Drugi po učestalosti su predmeti od željeza te različite druge vrste predmeta. Jedni od najneobičnijih predmeta su poljoprivredni alati (srpovi, sjekire, motike, potkove), bakrene legure, a pronađeno je i dosta oružja (strelice, puščana zrna).

Istraživanja Garić-grada se nastavljaju kako ga ne bismo smatrali samo ruševinom i nakupinom kamenja, već pravim djelom vrijednim divljenja, te kako bismo mogli spoznati način života u to vrijeme.

5. LEGENDE

Ružica Garićgradska

Nekoć davno, na zelenoj gori moslavačkoj, bijahu dva tvrda grada, Garićgrad i Jelengrad. Gospodar Garića bijaše udovac, imao je kćer, milu i lijepu Ružicu. Gospodar Jelengrada Svevlad bio je težak čovjek i na glasu kao zao gospodar. Zaratili se oni, i jedne noći mladog mjeseca provali Svevlad Jelengradski u Garić kroz podzemne tunele, popljačka sve i odvuče garićkog gospodara u roblje. Ružica pobježe kroz noć u podnožje gore gdje je prihvati ugljenar, kmet njena oca, koji ga je po dobru pamtio. Živjela ona tako s ugljenarom i ženom mu kao njihova kćer. Tako im počela i u poslu pomagati te nositi divljač i plodove šumske gospodarima Jelengrada. U tim posjetima svidje se Ružica gospodarici Jelengrada, koja bolja duša od muževe bijaše, te ju zadrži kao sluškinjicu.

Služila je ona dugo i vjerno svojoj gospodarici i zaslužila milost da oca u tamnici Jelengrada posjećivati smijaše. Nosila mu hrane i okrjepe svakojake kad je uzmogla, te stalno sanjaše o tome da oslobodi oca teškog ropstva. Jednog dana radila je Ružica svoje poslove po dvorištu Jelengrada kad dadilji sina gospodareva posjeta dođe. Bijaše to besramna djevojčura koja se zapričala s lugarom i nije pazila na mališana, koji se u igri pope i padne u bunar. Nasta strava i komešanje, samo Ružica skupi hrabrosti i spusti se u bunar te spasi momčića. Kada se gospodar Jelengrada vratio iz rata te čuo što se desilo, pozove k sebi Ružicu i reče joj: "Vječiti sam ti dužnik što mi sina jedina spasi, reci što išteš i bit će tvoje!" – „Samo mi oca pustite, gospodaru, i nikad više za nas čuti nećete!“ bio je Ružičin odgovor. Ne bijaše zlom gospodaru drago, ali riječ održati moraše, te pusti Ružicu i oca joj, koji sretno ostatak svojih dana zajedno proživješe u miru sa Svevladom.

Pukli kamen

Podno ruševina starog grada Garića na Moslavačkoj gori još i danas stoji ogromna stijena koja izgleda kao da je posred nje urezan trag kotača. Narod je zove pukli kamen, a legenda kaže da je nastala prilikom gradnje Garića.

Garić su pod tlakom mukotrpno gradili kmetovi. Tešku kamenu građu pomoći volova vukli su uzbrdo neprohodnim i neravnim šumskim putovima od podnožja gore. Lipsali su na tom teškom poslu i ljudi i životinje.

Stari ljudi kažu da je umirući od napora jedan vol ljudskim glasom progovorio i prokleo Garić: "Proklet bio Garić grade, vječno se rušio i nikad se ne porušio! "Jednoj volovskoj zaprezi kotač je zapeo za veliki kamen. Unatoč ogromnom naporu životinja i batinama kojima su ih kmetovi tjerali, nisu se mogli izvući. Vidjevši toliku muku i kamen se sažalio i prepolovio da se kotač izvuče.

Kneginja i ukleto garićko blago

*Uvjet da se kneginjicu,
izbavi uklete, nije baš
lak: treba na Đurđevo,
još prije zore, doći do
pred Garić, sjesti na
povišeni kamen, koji se
nalazi uz sama
gradska vrata, noge
položiti na drugi manji i
čekati do osvita, kada
će se dovaljati
ogromna zmijurina.
Tada, tada neka junak
skupi svoju srdačnost,
ako i uokolo je ima-
i zmiju poljubi usred
srijede čela!
Umjesto zmije stvorit
će se pred njim onda
divna kneginjica...*

6. Zaključak:

Priča o Garić gradu i sačuvane legende lijepa su osnova za promidžbu kraja i znamenitosti koje baštinimo te idealna podloga za nove turističke sadržaje koji se mogu realizirati putem:

1. Prezentacije načina života plemičke i crkvene gospode onoga vremena koja se gradi pomoću:
 - a) povijesnog kostima
 - b) povijesnih jelovnika
 - c) nakita
 - d) uporabnih predmeta
2. Izrade suvenira s fotografijom Garić grada i/ili predmeta i likova iz legendi

7. Literatura:

1. Mato Božičević: Od Garića do Ilove i Česme, Garešnica 1938. g., Tisak tiskare Ivan Lesnik, Jastrebarsko, Muzej Moslavine, Kutina
2. Milan Kruhek: Garić grad u prošlosti i sadašnjosti, Povijesni muzej Hrvatske, Predavanja 31., Zagreb, 15. lipnja 1973. godine, Muzej Moslavine, Kutina
3. Ferdo Šišić: Pregled povijesti hrvatskog naroda, „Matica Hrvatska“, Zagreb, Povijesni muzej Hrvatske, 1962.
4. Vjekoslav Klaić: Zemljopis zemalja u kojih obitavaju Hrvati, Zagreb 1880. godine, Tisak dioničke tiskare, Povijesni muzej Hrvatske, Zagreb
5. Đuro Szabo: Srednjovječni gradovi Hrvatske i Slavonije, Zagreb 1920. godine, Povijesni muzej Hrvatske, Zagreb
6. Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske, broj 1-2, godina XIX, Zagreb 1970. Gradski muzej, Bjelovar
7. Silvija Pisk: Prilog povijesti srednjovjekovnih pavlinskih samostana: prava i povlastice samostana Blažene Djevice Marije na Gariću (Moslavačka gora)
8. Silvija Pisk: Toponim Garić u povijesnim izvorima

8. Prilozi:

Fotografije snimljene u Muzeju Moslavine u Kutini prilikom posjeta 16. listopada 2013. godine.

